

บุคคลสำคัญของจังหวัดภูเก็ต

ท้าวเทพกระษัตรี-ท้าวศรีสุนทร ย พระครูวิสุทธิวงศาจารย์ญาณมุนี(พ่อท่านเข้ม)ย พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ย

ย

ส่วนนี้ไว้เชื่อมโยง (เพราะความเร็วเน็ตไม่พอ ไม่สามารถอัปโหลดทั้งหมดได้ในไฟล์เดียว)ย

ประสิทธิ์ย ชินการณีย ย สกลย ณ นครย ย เ่งย เลิศกิจสมบุรณีย ย เสียบย ชนะศิกย ย ไชยยุทธย ปิ่นประดับย ย จัวย ประโมังกิจย ย ประชาย
ต้นทวนนิชย ย ตระกูล ณ ถลางและประทีป ณ ถลางย ย ตระกูลรัตนดิลก ณ ภูเก็ตย พระยาถลาง(เจิม)ย ย ตระกูล โ ชติกเสถียรโย ย ย พระยาทิพโกษา (โต
โชติกเสถียร)ย ย ตระกูล โ ต้นทเวทโย ย หลวงอำนาจนารักษ์(ต้นควัดย ต้นทเวทโย(ต้นทะเล)ย ตระกูล โ ต้นชัยโย
พระอร่ามสาครเขตรย ตระกูลโย ต้นทวนนิชโย ย หลวงบำรุงเงินประเทศ ตระกูล โ หงษ์หยกโย หลวงอนุภาณุเกตุการย ตระกูลย
โ ทองตันโย ย ย ขุนชนานินเทศและหลวงชนาทรนินเทศย ตระกูล โ อุบัติศตยโย ย ย ฮั่นกวนย แซ่หงอยย ตระกูล โ ต้นบุญณ
ระนองโย ย ย ขุนเลิศโคคารักษ์ (ต้นเค้หลิม หรือ หลิมย ต้นบุญ)ย ตระกูล โ อุดมทรัพย์โย ย ย ขุนวิเศษนุกุลกิจย ย ตระกูล โ ดิลกแพทย์โย ย
พระเวทกิจพิศาล (เจิมย ดิลกแพทย์)ย ย ตระกูล โ วานิชโย ย ย เจียรย วานิชย ย เอกพนย วานิชย อัญชลีย (วานิช)เทพบุตรย ย ตระกูล โ เอกวานิชโย
โสภณย เอกวานิชย ย ตระกูล โ จิรายุสโย ย ย เจียรย แซ่เจียรย ย ตระกูล โ บุญเปกซ์ตระกูลโย รอด บุญเปกซ์ตระกูลย อ้วน สุระกุล สุนัยย
ราชภัณฑารักษ์ย ย มาตินย วิลยะเพชรย ย หลวงพิทักษ์ทวีปย ย เกษมย สุทธางกูรย นะหุระ รักแตงาม ประจวบย ไมพานิชย จตุพุมิ
ไมพานิชย เจ็วย แซ่ตัน(ต้นสตัยาเลิศ) คุณหญิงกาญจนา ณ ระนอง ดิลก ถาวรวงวงศ์ บัณฑิตย คันฉ่องย พระศรีรัฐธรรมคุณี (เจ้าคณะจังหวัดภูเก็ต) บันลือย
ต้นดิวิทย ครรชิตย ย ตัมพานุวัตรย ไมตรีย บุญสูงย อาทรย ต้องวัฒนาย ราชันย กาญจนะวณิชย เกียรติ วงศ์สิริกิจย ย สมจิตย ซอผลย ย อุทัยย ย สุขศิริสัมพันธ์.

บุคคลสำคัญของจังหวัดภูเก็ต

ย โดยเนื้อที่และจำนวนประชากรของจังหวัดภูเก็ต เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทยแล้ว ภูเก็ตเป็นจังหวัดที่ค่อนข้างเล็กมาก
แต่เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งไม่ว่าทางสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการเมืองการปกครอง มาตั้งแต่สมัยโบราณ จนกระทั่งปัจจุบัน
และต่อไปในอนาคต ซึ่งเนื้อหาสาระได้ปรากฏในส่วนอื่น ๆ ของหนังสือเล่มนี้แล้ว

ย ดังนั้นบุคคลสำคัญของท้องถิ่นภูเก็ตจึงมีปริมาณและคุณภาพอยู่เป็นจำนวนมากไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบุคคลสำคัญของจังหวัดใหญ่อื่น ๆ
ดังปรากฏหลักฐานอยู่แล้ว ย ย ขอประมวลสรุป ผลงานของบุคคล สำคัญดังกล่าว เป็นส่วน ๆ ไปตามลำดับ และที่เสนอนี้เป็นเพียงจำนวนหนึ่ง
จากจำนวนบุคคลสำคัญของท้องถิ่นภูเก็ตที่พอรวบรวมได้เท่านั้น ทั้งนี้ เนื้อหาบางตอนมีผู้เขียนไว้แล้ว ย บางตอนนำสาระมารวบรวมเรียบเรียงใหม่
เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของหนังสือเล่มนี้

- ย ๑.บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์
- ย ๑.๑ท้าวเทพกระษัตรี-ท้าวศรีสุนทร

ย
ท้าวเทพกระษัตรี เดิมชื่อ จัน เกิดเมื่อ พ.ศ.๒๒๗๘ ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกรุงศรีอยุธยา เป็นบุตรคนหัวปีของพระยาถลางจอมร้าง มีพี่น้องร่วมบิดา
มารดา ๔ คน คือ น้องหญิงชื่อ มุก และชื่อหมา น้องชายชื่อ อาดและชื่อ เรือง
คุณจันเกิดที่บ้านตะเคียน(ภายหลังตั้งเป็นตำบลตะเคียนแล้วรวมกับตำบลบ้านดอนตั้งเป็นตำบลเทพกระษัตรี)
ย พ.ศ.๒๒๙๗ คุณจันได้แต่งงานกับหม่อมศรีบุตรของจอมนายกองเมืองตะกั่วทุ่ง ซึ่งเป็นขานนครศรีธรรมราช ขณะนั้นเป็นผู้ช่วยราชการเมืองตะกั่วทุ่งมีบรรดาศักดิ์
เป็นนายภักดีภูธร มีบุตรด้วยกัน ๒ คน คนที่เป็นหญิงชื่อ ปราง คนน้องเป็นชายชื่อ เทียน อยู่มาถึง พ.ศ.๒๓๐๒ นายภักดีภูธรถึงแก่กรรม
คุณจันจึงพาลูกกลับไปอยู่กับบิดาที่เมืองถลางตามเดิม
ย พ.ศ.๒๓๐๕ คุณจันได้แต่งงานใหม่กับพระยาพิมลขัน มีบุตรด้วยกัน ๓ คน คนโตเป็นหญิงชื่อ ทอง น้องชาย ๒ คน ชื่อจ้อย กับชื่อ เนียม
อยู่ร่วมกันมาจนกระทั่งพระยาถลางจอมร้างผู้บิดาถึงแก่กรรมลงในปลายแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ขณะทีกรุงศรีอยุธยากำลังคับขัน
และในที่สุดก็เสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า เมื่อ พ.ศ.๒๓๑๐ ส่วนทางเมืองถลางที่เกิดกรณีพิพาทกันในวงศ์ญาติ เรื่องแย่งตำแหน่งเจ้าเมือง
ระหว่างพระยาพิมลขันใหญ่กับนายอาดน้องเมีย ในที่สุดเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชผู้ปกครองดูแลหัวเมืองปักษ์ใต้ได้ตัดสินใจให้พระปลัดอาด เป็นพระถลางเจ้าเมือง
ส่วนพระยาพิมลขันนั้นได้ไปเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ไม่แต่ลำพังมิได้พาคุณจันกับลูก ๆ ไปด้วยเพราะผิดใจกันในเรื่องที่ถูกน้องเมียฟ้องแย่งตำแหน่งเจ้าเมืองถลางไปได้
พ.ศ.๒๓๑๒ พระยาพิมลขันได้พเนจรจากตำแหน่งเจ้าเมืองพัทลุงออกไปทำมาหากิน คาขายสวนดัวที่ปิ้ง เพราะได้ช่วยพาเจ้านครฯ

หนึ่การจับกุมของกองทัพสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีแต่หนีไม่พ้น และได้กลับไปคืนดีกับคุณจันอยู่ด้วยกันที่เมืองตะกั่วทุ่ง และได้บุตรด้วยกันอีก ๒ คนเป็นหญิงชื่อ กิม กับชื่อ เมือง พ.ศ. ๒๓๑๙ เจ้านครฯ ได้สถาปนาให้มียศอย่างเป็นทางการมีนามว่าพระเจ้าขัติยราชนิคมสมมุติโหสวรัย พระเจ้านครศรีธรรมราช เพราะระหว่างอยู่ในกรุงได้รับราชการด้วยความจงรักภักดี พระเจ้านครศรีธรรมราชระลึกถึงพระยาพิลขันว่าเป็นผู้มีบุญคุณพาพระองค์หนีไปนยามยาก จึงแต่งตั้งให้เป็น พระยาสุรินทราชาพระยาถกลางขึ้นใหม่ และคุณจันก็ได้เป็นท่านผู้หญิงภริยาเจ้าเมืองพระยาสุรินทราชาเจ้าเมืองถกลาง ได้ปกครองบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ ได้จัดซื้ออาวุธปืนไว้ใช้ในราชการ ๔๙๐ กระบอก เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๒๐ สำหรับเมืองถกลางใช้เองส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งส่งไปยังเมืองนครฯ และส่งไปถวายเพื่อเป็นกำลังรักษาพระนครบ้าง การเก็บภาษีอากรเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรมและพอเหมาะพอควร จึงทำให้มีเรือสินค้าต่างประเทศมาแวะติดต่อเสมอ ๆ

ย พ.ศ. ๒๓๒๔ พระยาสุรินทราชาขึ้นปกครองเมืองถกลางเป็นเวลา ๑๐ ปี ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๓๒๔ พระยาสุรินทราชาขึ้นก็ถึงแก่อนิจกรรม ทิ้งท่านผู้หญิงจันภรรยาให้เป็นม่ายและในเดือนธันวาคมปีนั้นเอง มีข่าวทัพพม่ามาถึงเมืองตะกั่วป่า พระยารธรรมไตรโลก ได้มีหมายมาเกณฑ์กำลังพลเมืองถกลางให้ไปช่วยป้องกันค่ายปากพระ แต่เมื่อพระยาถกลางถึงอนิจกรรมพม่าตีเมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่งแตกแล้วเลยมาตีค่ายปากพระแตกไปด้วย พระยาไตรโลกก็ตายในที่รบ ฝ่ายกองทัพพม่าได้ยกมาล้อมเพื่อจะตีเอาเมืองถกลางต่อไป กองทัพเมืองถกลางอันมีแม่ทัพบรอง คือท่านผู้หญิงจันกับคุณนุก น้องสาว กับไพร่พลชาวถกลางทั้งหญิงชายได้ต่อสู้รักษาเมืองเป็นสามารถ จนกองทัพพม่าไม่อาจตีหักเอาเมืองได้ จึงต้องเลิกทัพถอยลงเรือกลับไปแต่วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๓๒๔ เวลาที่ได้ต่อสู้กันประมาณเดือนหนึ่ง เหตุที่ได้ชัยชนะแก่พม่าในครั้งนี้ ก็เพราะเป็นการต่อสู้เพื่อรักษาบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง ชาวถกลางทั้งหลายจึงพร้อมใจกันรับฟังอย่างสุดกำลัง นอกจากจะมีกำลังใจในการต่อสู้แล้วยังมีอาวุธยุทธโธปกรณ์เพียงพอพร้อมสรรพ

ดังนั้นเราจึงไม่ควรลืมการปฏิบัติหน้าที่ราชการอันรอบคอบเห็นการณ์ไกลของพระยาสุรินทราชาพระยาพิลขัน ขณะยังเป็นเจ้าเมืองถกลาง ย เมื่อพม่าเลิกทัพกลับไปแล้ว ความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้ตั้งท่านผู้หญิงจันเป็นท้าวเทพกระษัตรี และคุณนุกน้องสาวเป็นท้าวศรีสุนทร ถึง พ.ศ. ๒๓๓๒ ได้โปรดให้นายเทียนบุตรชายคนโต ของท่านท้าวเทพกระษัตรี ที่เกิดกับนายภักดีภูธร เป็นพระยาเพชรศรีพิชัยสงครามรามคำแหง เจ้าเมืองถกลาง

ย ท่านท้าวเทพกระษัตรีมีอายุยืนยาวมาจนถึง พ.ศ. ๒๓๓๕ ย เพราะปรากฏชื่อของท่านในจดหมายพระยาถกลางเทียน ซึ่งมีไปถึงพระยาราชภักดีในป็นั้น เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ความว่า เจ้าคุณมรธาแก่ลงกว่าแต่ก่อนแล้วก็ไม่สบายเหมือนแต่ก่อน ดังนั้นท่านก็คงจะถึงแก่อนิจกรรมหลังจากนั้นไม่นานนักซึ่งน่าจะเป็นในพ.ศ. ๒๓๓๖ ส่วนท่านท้าวศรีสุนทรก็คงจะถึงแก่อนิจกรรมในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ชีวิตประวัติของวีรสตรีศรีเมืองถกลางทั้ง ๒ ท่านก็เป็นอันสิ้นสุดยุติลง

ย ย ย ย ย ย ย ๑.๒ พระครูวิสุทธวิวงศาจารย์ญาณมุนี(พ่อท่านแช่ม)

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ตำแหน่ง สังฆปาโมกข์เมืองภูเก็ต

ย

พ่อท่านแช่มชาตตะ ๒๓๗๐

มรณภาพย ๒๔๕๑

ย พ่อท่านแช่ม เป็นบุตรชาวบ้านในตำบลบ่อแสน อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา พ่อแม่ส่งให้มาอยู่ ณ วัดฉลอง เป็นศิษย์ของพ่อท่านเฒ่าตั้งแต่เล็ก เมื่อมีอายุพอจะบวชได้ ก็บวชเป็นสามเณร และ ต่อมาเมื่อมีอายุถึงที่จะบวชเป็นพระภิกษุก็บวชเป็นภิกษุจำพรรษา อยู่ ณ วัดฉลองนี้ พ่อท่านแช่ม

ได้ศึกษาวิปัสสนาธุระจากท่านพ่อท่านเฒ่าจนเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญทางวิปัสสนาธุระเป็นอย่างสูง

ความมีชื่อเสียงของพ่อท่านแช่มปรากฏชัดในคราวที่พ่อท่านแช่มเป็นหัวหน้าปราบอั้งยี่ ซึ่งท่านจะได้ทราบต่อไปนี้

ย ในปีพุทธศักราช ๒๔๑๙ กรรมกรเหมืองแร่เป็นจำนวนหมื่น ในจังหวัดภูเก็ต และจังหวัดใกล้เคียงได้ขอลงสมัครตั้งเป็นคณะขึ้นเรียกว่า อั้งยี่ โดยเฉพาะพวกอั้งยี่ในจังหวัดภูเก็ตก่อเหตุจนวายถึงขนาดจะเข้ายึดการปกครองของจังหวัดเป็นของตนเอง ทางราชการในสมัยนั้นไม่อาจปราบให้สงบราบคาบได้ พวกอั้งยี่ถืออาวุธไล่ ยิง ฟัน ชาวบ้านล้มตายลงเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านไม่อาจต่อสู้ป้องกันตนเองและทรัพย์สิน ที่รอดชีวิตก็หนีเข้าป่าไป

เฉพาะในตำบลฉลองชาวบ้านได้หลบหนีเข้าป่า เข้าวัด ที่บ้านเรือนปล่อยให้พวกอั้งยี่เข้าบ้านเรือนหมู่บ้านซึ่งพวกอั้งยี่เผา ได้ชื่อว่าย บ้านไฟไหม้ จนกระทั่งบัดนี้ ย ชาวบ้านที่หลบหนีเข้ามาในวัดฉลอง เมื่อพวกอั้งยี่รุกไล่ ใกล้วัดเข้ามาต่างก็เข้าไปแจ้งให้พ่อท่านแช่มทราบ และนิมนต์ให้พ่อท่านแช่ม หลบหนีออกจากวัดฉลองไปด้วย พ่อท่านแช่มไม่ยอมหนี ท่านว่า ท่านอยู่ที่วัดนี้ตั้งแต่เด็กจนบวชเป็นพระและเป็นเจ้าวัดอยู่ขณะนี้จะให้หนีทิ้งวัดไปได้อย่างไร

ย เมื่อพ่อท่านแช่มไม่ยอมหนีทิ้งวัด ชาวบ้านต่างก็แจ้งพ่อท่านแช่มว่า เมื่อพ่อท่านไม่หนี พวกเขาก็ไม่หนีจะขอสู้มันละ พ่อท่านมีอะไรเป็นเครื่องคุ้มกันตัวขอให้ทำให้อยู่ พ่อท่านแช่มจึงทำผ้าประเจียดแจกให้โศกศิริระคนละผืน เมื่อได้ของคุ้มกันคนไทยชาวบ้านฉลองก็ออกไปชักชวนคนอื่น ๆ ที่หลบหนีไปอยู่ตามป่า กลับมารวมพวกกันอยู่ไว้วัด หาวาธุร ปืน มีด เตรียมต่อสู้กับพวกอั้งยี่ พวกอั้งยี่ เทียวรุกไล่ ฆ่า ฟัน ชาวบ้าน ไม่มีใครต่อสู้ก็ชะล่าใจ ประมาทรุกไล่ ฆ่าชาวบ้านมาถึงวัดฉลอง ชาวบ้านซึ่งได้รับผ้าประเจียดจากพ่อท่านแช่มโศกศิริระไว้ก็ออกต่อต้านพวกอั้งยี่ พวกอั้งยี่ไม่สามารถทำร้ายชาวบ้านก็ถูกชาวบ้านไล่ ฆ่า ฟันแตกหนีไป ครั้งนี้เป็นชัยชนะครั้งแรกของไทยชาวบ้านฉลอง ชาวชนะศึกครั้งแรกของชาวบ้านฉลอง รู้ถึงชาวบ้านที่หลบหนีไปอยู่ที่อื่น ต่างก็พากันมายังวัดฉลอง รับอาสา ถ้าพวกอั้งยี่มารบอีกก็จะต่อสู้ ขอให้พ่อท่านแช่มจัดเครื่องคุ้มกันตัวให้ พ่อท่านแช่มก็ทำผ้าประเจียดแจกจ่ายให้คนละผืน พร้อมกับแจ้งแก่ชาวบ้านว่า โ ข่าเป็นพระสงฆ์ จะรบราฆ่าฟันกับใครไม่ได้ พวกสู้รบก็คิดอานกันเองเอา จะทำอะไรก็ควรระวังไว้สำหรับป้องกันตัวเท่านั้น

ย ชาวบ้านเอาผ้าประเจียดซึ่งพ่อท่านแช่มทำให้โศกศิริระเป็นเครื่องหมายบอกต่อต้านพวกอั้งยี่

ย พวกอั้งยี่ให้ชายคนไทยชาวบ้านฉลองว่า พวกหัวชาว ยกพวกมาโจมตีคนไทยชาวบ้านฉลองหลายครั้ง ชาวบ้านถือเอากำแพงพระอุโบสถเป็นแนวป้องกันอั้งยี่ไม่สามารถตีฝ่าเข้ามาได้ ภายหลังจัดเป็นกองทัพเป็นจำนวนพัน ตั้งแม่ทัพ นายกอง มีธงรบ ม้าล่อ เป็นเครื่องประโคมขณะรบกัน ยกทัพเข้าล้อมรอบ กำแพงพระอุโบสถ ยิงปืน ฟังแหลน ฟังอืด เข้ามาที่กำแพง เป็นที่น่าอัศจรรย์ที่บรรดาชาวบ้านซึ่งได้เครื่องคุ้มกันตัวจากพ่อท่านแช่มต่างก็แคล้วคลาดไม่ถูกอาวุธของพวกอั้งยี่เลย รบกันจนเที่ยงพวกอั้งยี่ก็ถอยกลับไปพักกันได้รวมไม่ หุงหาอาหาร ตมข้าวต้มกินกัน ใครมีผืนก็เอาผืนออกมาสูบ อิมหน้าสำราญแล้วก็นอนพักผ่อนชาวบ้านแอบดูอยู่ในกำแพงโบสถ์

เห็นได้โอกาสขณะที่พวกอั้งยี่เผลอก็ตกออกไปโจมตีบ้าง พวกอั้งยี่ไม่ทันรู้ตัวก็ล้มตายและแตกพ่ายไป หัวหน้าอั้งยี่เผลอก็ตกออกไปโจมตีบ้าง พวกอั้งยี่ไม่ทันรู้ตัวก็ล้มตายและแตกพ่ายไป หัวหน้าอั้งยี่ประกาศให้สินบน ใครสามารถฆ่าหรือจับตัวพ่อท่านแฉ่มวัดฉลองไปมอบตัวให้จะให้เงินถึง ๕,๐๐๐ เหรียญ ย เล่าลือกันทั่วไปในวงกว้างยิ่งว่า คนไทยชาวบ้านฉลองซึ่งได้รับผ้าประเจียดของพ่อท่านแฉ่มโพธิ์ศรีชะ ล้วนแต่เป็นยักษ์มารคงทนต่ออาวุธ ไม่สามารถทำร้ายได้ ยกทัพมาตีก็ครั้ง ๆ ก็ถูกตีกลับไปไหนที่สุดเจาะจอกหอยาศึกยอมแพ้กษัตริย์พ่อท่านแฉ่ม โดยไม่มีเงื่อนไข

ย คณะกรรมการเมืองภูเก็ต ได้ทำรายงานกราบทูลไปยังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้คณะกรรมการเมืองนิมนต์พ่อท่านแฉ่ม

ให้เดินทางไปยังกรุงเทพมหานครมีพระประสงค์จะทรงปฏิสังขรณ์กับพ่อท่านแฉ่มด้วยพระองค์เอง พ่อท่านแฉ่มและคณะเดินทางถึงกรุงเทพมหานคร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานสมณศักดิ์พ่อท่านแฉ่ม เป็นพระครูวิสุทธิวงศาจารย์ญาณมุนี ให้มีตำแหน่งเป็นสังฆปาโมกข์เมืองภูเก็ต

อันเป็นตำแหน่งสูงสุดซึ่งบรรพชิตจักพึงมีในสมัยนั้น

ย ในโอกาสเดียวกัน ทรงพระราชทานนามวัดฉลอง เป็น วัดไชยธาราราม

ย จากคำบอกเล่าของคณะผู้ติดตามพ่อท่านแฉ่มไปในครั้งนั้นแจ้งว่ามีพระสมณองค์หนึ่งในรัชกาลที่ ๕ ป่วยเป็นอัมพาต พ่อท่านแฉ่มได้ทำน้ำพระพุทธมนต์ให้รดตัวรักษาปรากฏว่าอาการป่วยหายลงได้เร็วจนสามารถลุกนั่งได้อึ่ง การเดินทางไปและกลับจากจังหวัดภูเก็ตกับกรุงเทพมหานครในสมัยนั้นลำบากมาก

ต้องเดินทางรอนแรมผ่านจังหวัดต่าง ๆ โดยทางเท้า ขากลับเดินทางผ่านวัด ๆ หนึ่งในจังหวัดชุมพร พ่อท่านแฉ่มและคณะได้เข้าพักระหว่างทาง ณ

ศาลาหน้าวัดเจ้าอาวาสวัดนั้นนิมนต์ให้พ่อท่านแฉ่มเข้าไปพักในวัด แต่พ่อท่านแฉ่มเกรงใจ และแจ้งว่าตั้งใจจะพักที่ศาลาหน้าวัดแล้วก็ขอพักที่เดิมเกิด

เจ้าอาวาสและชาวบ้านในละแวกนั้นบอกว่า การพักที่ศาลาหน้าวัดอันตรัยอาจเกิดจากพวกโจร จะมาลักเอาสิ่งของพ่อท่านแฉ่มและคณะไปหมด พ่อท่านแฉ่มตอบว่า เมื่อมันเอาไปได้ มันก็คงเอามาคืนได้ เจ้าอาวาสและชาวบ้านอ่อนวอน พ่อท่านแฉ่มก็ยินยอมเข้าพักที่เดิม เล่าว่า ตกตอนดึกคืนนั้น โจรป่ารวม ๖ คน เข้ามาล้อมศาลาไว้ ขณะนั้นคนอื่น ๆ หลับหมดแล้ว คงเหลือแต่พ่อท่านแฉ่มองค์เดียวพวกโจรเอื้อมเอาของไม่ถึง พ่อท่านแฉ่มก็ช่วยผลักของให้ สิ่งของส่วนมากบรรจุปี๊บใส่สาแหกร พวกโจรพอได้ของก็พากันชนเอาไป

ย รุ่งเช้าเจ้าอาวาสและชาวบ้านมาเยี่ยม ทราบเหตุที่เกิดขึ้นก็พากันไปตามกำนันนายบ้านมาเพื่อจะไปตามพวกโจร พ่อท่านแฉ่มก็ห้ามมิให้ตามไป ต่อมาครู่หนึ่ง พวกโจรก็กลับมา แต่การกลับมาคราวนี้หัวหน้าโจรถูกหามกลับมาพร้อมกับสิ่งของซึ่งลักไปด้วย กำนันนายบ้านก็เข้าคุมตัว หัวหน้าโจรปวดท้องจุกเสียดร้องครางโอดโอย ทราบว่าระหว่างที่ชนของซึ่งพวกตนขโมยไปนั้น คลายกับมีเสียงบอกว่า ให้ส่งของกลับไปเสีย มิฉะนั้น จะเกิดอาเพศ

พวกโจรไม่เชื่อชนของต่อไปอีกหัวหน้าโจรจึงเกิดมีอาการจุกเสียดขึ้นจนไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ เลยปรึกษากันตกลงขโมยสิ่งของกลับคืน พ่อท่านแฉ่มสั่งสอนว่า

ต่อไปขอให้เลิกเป็นโจร อาการปวดก็หาย กำนันนายบ้านจะจับพวกโจรส่งกรมการเมืองชุมพร แต่พ่อท่านแฉ่มได้ขอร้องมิให้จับกุมขอให้ปล่อยตัวไป

ย ไม่เพียงแต่ชนชาวไทยในภูเก็ตเท่านั้นที่มีความเคารพเลื่อมใสในองค์พ่อท่านแฉ่ม ชาวจังหวัดใกล้เคียงตลอดจนชาวจังหวัดต่าง ๆ ในมาเลเซีย เช่นย ชาวจังหวัดปีนัง เป็นต้น ต่างก็ให้ความเคารพนับถือในองค์พ่อท่านแฉ่มเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะชาวพุทธในจังหวัดปีนัง ยกย่องพ่อท่านแฉ่มเป็นเสมือนสังฆปาโมกข์เมืองปีนัง ด้วย

ย การปราบอั้งยี่ในครั้งนั้น เมื่อพวกอั้งยี่แพ้ศึกแล้วก็หันมาเลื่อมใสให้ความเคารพนับถือต่อพ่อท่านแฉ่มเป็นอย่างมาก

แม้แต่ผู้ซึ่งนับถือศาสนาอื่นก็มีความเคารพเลื่อมใสต่อพ่อท่านแฉ่ม ย เกิดเหตุอาเพศต่าง ๆ

ในครัวเรือนต่างกับบานพ่อท่านแฉ่มให้ช่วยจัดปัดเป่าให้ย ชาวเรือพวกหนึ่งลงเรือพายออกไปหาปลาในทะเลถูกคลื่น และพายุกระหน่ำจนเรือจวนล่ม

ต่างกับบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ไหลล้นลมสงบ แต่คลื่นลมกลับรุนแรงขึ้น ชาวบ้านคนหนึ่งนึกถึงพ่อท่านแฉ่มได้ ก็รีบพาพ่อท่านแฉ่มมาขอให้พ่อท่านแฉ่มบันดาล

ให้คลื่นลมสงบเถิด รอดตายกลับถึงบ้านจะปิดทองที่ตัวพ่อท่านแฉ่มเล่าให้พ่อท่านแฉ่มทราบและขอปิดทองที่ตัวท่าน พ่อท่านแฉ่มบอกว่า

ท่านยังมีชีวิตอยู่จะปิดทองยังงัย ให้ไปปิดที่พระพุทธรูป ชาวบ้านกลุ่มนั้นก็บอกว่า ถ้าพ่อท่านไม่ให้ปิดหากแรงบนทำให้เกิดอาเพศอีก จะแก้อย่างไร

ในที่สุดพ่อท่านแฉ่มก็จำต้องยอมให้ชาวบ้านปิดทองที่ตัวท่านโดยให้ปิดที่แขนและเท้าชาวบ้านอื่น ๆ ก็ทำตามอย่างด้วยเป็นอันมาก

พ่อท่านแฉ่มออกจากวัดไปทำธุระในเมือง ชาวบ้านต่างก็นำทองคำเปลวออกคอยปิดทองที่หน้าแข้งของพ่อท่านแทบทุกบ้านเรือนจนถือเป็นธรรมเนียม

เมื่อกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จมาจังหวัดภูเก็ตนิมนต์ให้พ่อท่านแฉ่มไปหา

ก็ยังทรงเห็นทองคำเปลวปิดอยู่ที่หน้าแข้งของพ่อท่านแฉ่มนับเป็นพระภิกษุองค์แรกของเมืองไทยที่ได้รับการปิดทองแก่บนทั้ง ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่

ย แมแต่ไม่เท่าของพ่อท่านแฉ่ม ซึ่งท่านถือเป็นประจำก็มีความขลังประวิติความขลังของไม้เท้ามีดังนี้ เด็กหญิงรุ่นสาวคนหนึ่ง เป็นคนชอบพูดอะไรทะลึ่ง

จึงบนพ่อท่านแฉ่มว่า ขอให้อาการปวดท้องหายเถิด ถ้าหายแล้วจะนำทองไปปิดที่ข้อมือของท่านพ่อท่านแฉ่มอาการปวดท้องก็หายไป

เด็กหญิงคนนั้นเมื่อหายแล้วก็ไม่สนใจ ถือว่าพูดเป็นเล่นสนุก ๆ ต่อมาอาการปวดท้องเกิดขึ้นมาอีกพ่อแม่สงสัยจะถูกแรงสินบน จึงปลอบถามเด็ก เด็กก็เล่าให้พ่อแม่ฟัง

พ่อแม่จึงนำเด็กไปหาพ่อท่านแฉ่ม พ่อท่านแฉ่มกล่าวว่า ลูกมีบนสัปดาห์นี้นั้นใครจะให้ปิดทองอย่างนั้นได้ พ่อแม่เด็กต่างก็อ่อนวอนกลัวลูกจะตายเพราะไม่ได้แก้บน

ในที่สุดพ่อท่านแฉ่มคิดแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้โดยเอาไม้เท้าหนึ่งทับสอดเข้าให้เด็กหญิงคนนั้นปิดทองที่ปลายไม้เท้า กลับบ้านอาการปวดท้องจุกเสียดก็หายไป

ไม้เท้าของพ่อท่านแฉ่มอันนี้ยังคงมีอยู่ และใช้เป็นไม้สำหรับจีเด็ก ๆ ที่เป็นไส้เลื่อน เป็นฝีเป็นปาน อาการเหล่านั้นก็หายไปหรือชะงักการลุกลามต่อไปเป็นที่น่าประหลาด

ย พ่อท่านแฉ่มมรณภาพในปี พ.ศ.๒๔๕๑ เมื่อมรณภาพบรรดาศิษย์ได้ตรวจหาทรัพย์สินของพ่อท่านแฉ่มปรากฏว่าพ่อท่านแฉ่มมีเงินเหลือเพียง ๕๐ย เหรียญเท่านั้น ย

ความทราบถึงบรรดาชาวปีนังและจังหวัดอื่นในมาเลเซีย ต่างก็นำเงินย ย ขนเอาเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น มีข้าวสาร เป็นต้น มาช่วยเหลือหลายเรือสำเภา

งานศพของพ่อท่านแฉ่มจัดได้ใหญ่โตมโหฬารที่สุดในจังหวัดภูเก็ตหรืออาจจะกล่าวได้ว่ามโหฬารที่สุดในภาคใต้บารมีของพ่อท่านแฉ่มก็มีมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ย ๑.๓ มหาอำมาตย์โทพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี

พระยารัษฎานุประดิษฐ์ นามเดิมคือ คอซิมบี๊ ณ ระนอง ย ซิมบี๊ไ แปลว่าย โ ผู้มีจิตใจงามโ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯเกิดเมื่อวันพุธเดือน ๕ ปีมะเส็ง พ.ศ.๒๔๐๐ ชื่อ-สกุลเดิมของท่านคือ ซิมบี๊ แซ่คอ ตันตระกูล ณ ระนอง เป็นจีนฮกเกี้ยนชื่อ คอซู่เจียง เกิดที่บ้านแอซุ แขวงเมืองเจียงจีหว มณฑลฟูเกี้ยน ในปี พ.ศ.๒๓๔๐ เมื่ออายุประมาณ ๒๕ ปี ออกจากเมืองจีนมาเป็นกรรมกรอยู่ที่ปีนังเพื่อหาทุนทำการค้า เดินทางมาเมืองไทยเมื่อ พ.ศ.๒๓๘๗มาประกอบอาชีพค้าขายอยู่ที่เมืองตะกั่วป่า โดยได้รับอุปการะจากท้าวเทพสุนทร

เมื่อมีทุนรอนมากขึ้นก็ย้ายตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองพังงาและขยายกิจการค้าทางเรือระหว่างหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตกกับเกาะปีนัง ในปี พ.ศ.๒๓๘๗

ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ผูกขาดทำตึกที่เมืองกระบุรีและระนอง และได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่หลวงรัตนเศรษฐีนายอากรตึกแทนที่เจ้าภาษีคนก่อน จึงย้ายครอบครัวไปอยู่ที่เมืองระนอง ทำอากรตึกอยู่กว่า ๑๐ ปี เงินภาษีอากรส่งไม่ได้ขาดค้าง ในปี พ.ศ.๒๓๙๘ จึงโปรดเกล้าฯ

ให้เลื่อนขึ้นเป็นที่พระรัตนเศรษฐี(คอซู้เจียง) เจ้าเมืองระนอง เมืองบริวารของเมืองชุมพร ต่อมาปี พ.ศ.๒๔๐๕ จึงโปรดเกล้าฯ

ให้แยกเมืองระนองเป็นอิสระจากชุมพรขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และเลื่อนบรรดาศักดิ์เจ้าเมืองขึ้นเป็นพระยารัตนเศรษฐี(คอซู้เจียง) ผู้ว่าราชการเมืองระนอง ถือศักดินา ๔๐๐ ความมั่งคั่งร่ำรวยจากการผูกขาดทำภาษีอากรแบบ โ หมาเมืองโ ในเมืองระนอง ทำให้พระยารัตนเศรษฐี(คอซู้เจียง) สามารถขยายกิจการออกไปหลายอย่าง ทั้งด้านการค้าขายและเหมืองแร่ ได้ตั้งห้างโกหรงวนขึ้นที่ป็นิ่งสำหรับซื้อขายสินค้าจากเมืองระนอง

และขยายการทำเหมืองแร่ตึกและกิจการค้าในเมืองหลังสวนอีกเมืองหนึ่ง

ย พระยารัตนเศรษฐี(คอซู้เจียง) ลาออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองในปี พ.ศ.๒๔๒๐ แต่ได้รับโปรดเกล้าฯ เพียมยศเป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี(คอซู้เจียง)

จางวางกำกับราชการเมืองระนอง จนถึงแกกรรมในปี พ.ศ.๒๔๒๕

ย พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี(คอซู้เจียง) มีภรรยา ๒ คน มีบุตรกับภรรยาคนแรกย ๕ย คนย ค้อย หลวงศรีโหดภูมิพิทักษ์(คอซิมเจ้ง) ผู้ช่วยราชการเมืองระนอง

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี(คอซิมกอง) ผู้ว่าราชการเมืองระนอง(พ.ศ.๒๔๒๐โ ๒๔๓๗) และผู้ช่วยราชการเมืองระนอง พระยาอัษฎวงคตทิศรักษา(คอซิมซิม)

ผู้ว่าราชการเมืองกระบุรีข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลชุมพร(พ.ศ.๒๔๔๙โ ๒๔๔๔) หลวงศรีสมบัติ(คอซิมจั่ว)และพระยาจตุรราชโกศการ(คอซิมเด็ก)

ผู้ว่าราชการเมืองหลังสวน(พ.ศ.๒๔๒๑โ ๒๔๔๑) และมีบุตรกับภรรยาคนที่ ๒ คือ คุณหญิงกิมอีก ๑ คน คือพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี(คอซิมบี๊) บุตรทั้ง ๖

คนของพระยารัตนเศรษฐี(คอซู้เจียง) มีทายาทสืบต่อกันมาเป็นจำนวนมากกว่า ๗๐ คน แต่ส่วนใหญ่ได้หนีไปประกอบอาชีพสวนตัว ที่รับราชการมากกว่า ๒๐ คน

กล่าวได้ว่า ตระกูล ณ ระนอง เป็นตระกูลที่แผ่สาขาเครือญาติออกไปอย่างกว้างขวางในระยะเพียง ๒-๓

ชั่วคนเมื่อบิดาของท่านถึงแก่อนิจกรรมไปแล้วท่านจึงมีโอกาสรับราชการโดยการสนับสนุนของพี่ชาย คือพระยารัตนเศรษฐี(คอซิมกอง)

ได้นำท่านเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่หลวงบริรักษ์โหดวิสัย ผู้ช่วยราชการเมืองระนอง

ในปี พ.ศ.๒๔๒๕ ขณะที่ท่านมีอายุ ๒๕ ปี เมื่อตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองกระบุรีว่างลงในปี พ.ศ.๒๔๒๘ จึงได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาอัษฎวงคตทิศรักษา

ตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองกระบุรี

ย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองกระบุรี ทรงทอดพระเนตรเห็นความสามารถของพระยาอัษฎวงคตทิศรักษา(คอซิมบี๊)

ที่ได้สร้างเมืองกระบุรีขึ้นใหม่ที่ตำบลน้ำจืด และความเจริญที่พระยาอัษฎวงคตทิศรักษา(คอซิมบี๊) ได้สร้างให้กับเมืองกระบุรี ก็ทรงโปรดปรานมาก ในปี พ.ศ.๒๔๓๓

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองตรังและในปี พ.ศ.๒๔๔๔ โปรดเกล้าฯ

ให้เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ซึ่งท่านได้ดำรงตำแหน่งนี้อยู่ถึง ๑๒ ปี จนกระทั่งถึงแก่อสัญกรรมในปี พ.ศ.๒๔๕๖ ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลในปี

พ.ศ.๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งองคมนตรีที่ตำแหน่งหนึ่งพร้อมกันไปด้วย

ย พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นข้าราชการหัวเมืองที่โด่งดังที่สุดคนหนึ่งในยุคนั้น ทั้งยังเป็นทีโปรดปรานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึง ๒ รัชกาล

คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเชื่อถือว่ามีความสามารถ

โปรดหรือด้วยในกิจการบ้านเมืองจนได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตเป็นพิเศษให้หยอกกระบี่เดินเข้าเฝ้าได้โดยไม่ต้องหมอบคลาน พระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเชื่อเสมือนว่าพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นพระสหายใกล้ชิดไว้วางพระราชหฤทัยปรับทุกข์สุขได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ให้เป็นองคมนตรีผู้หนึ่งและมีพระราชดำริจะเลื่อนให้เป็นที่เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ แต่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ กราบบังคมทูลไม่ขอรับพระราชกรุณา

จึงโปรดเกล้าฯพระราชทานสายสะพายข้างเผือกชั้นที่ ๑ แต่ท่านยังไม่ทันได้รับพระราชทานก็ถูกหมอลงจันทร แพทย์ประจำเมืองตรังยิงและเสียชีวิตเสียก่อน

ย พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เสียชีวิตที่บ้านจักรพงษ์ รั้วป็นิ่ง เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ.๒๔๕๖ ย การที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ

ได้รับเลือกให้เป็นข้าหลวงมณฑลหรือสมุหเทศาภิบาลต่างพระเนตรพระกรรณในมณฑลภูเก็ต ซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของชาติ ถือว่าไม่ใช่เรื่องธรรมดา

จะต้องผ่านการกลั่นกรองและได้รับการยอมรับจากข้าราชการผู้ใหญ่ในกระทรวงมหาดไทย

และเป็นที่รู้จักตลอดจนมีผลงานเป็นที่พอใจของข้าราชการและราษฎรในท้องถิ่นด้วย ซึ่งปรากฏว่าพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ

สามารถผ่านขั้นตอนดังกล่าวได้อย่างง่ายดาย ดังปรากฏในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยสมัยนั้นว่า

โ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ทรงคุณวุฒิเป็นข้อสำคัญที่รู้จักเอาแบบแผนที่ดีทั้งของไทย ของฝรั่ง และของจีน

มาประกอบกับอุบายใช้ทุนนิยมทำการให้สำเร็จประโยชน์ได้มาก จะยกแต่บางเรื่องมาเล่าพอเป็นอุทาหรณ์โ สม. พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ

ไปชวนพ่อค้าที่เมืองป็นิ่งให้เอาเรือไฟไปขายสินค้าที่เมืองตรังโ สม. นอกจากบำรุงสินค้า พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ชอบทำถนนเบ็กที่ส่องสว่างทางให้เป็นที่ทำเลกสิกรรม

แล้วชวนคนต่างเมือง แม่นจนพวกจีนชาวป็นิ่งให้มาจองที่ลงทุนทำเรือกสวนไร่นา ชาวเมืองตรังเองถ้าใครตั้งหน้าทำมาหากินจริง ๆ ก็ลดหย่อนการกะเกณฑ์เรียกใช้โ สม.

สามารถคิดแผนผังสร้างย เมืองที่ตำบลกันตังขึ้นใหม่ ได้ตั้งเมืองว่าโดยย่อเพราะพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ

ได้แสดงความสามารถเป็นอย่างแปลกให้ปรากฏที่เมืองตรังแล้ว เมื่อตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตว่างลง สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ให้เลื่อนพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็น สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๑โ

ย พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ อยู่ที่เมืองภูเก็ตถึง ๑๒ ปี ได้สร้างความเจริญให้กับเมืองภูเก็ตหลายอย่าง ซึ่งเราจะพบเห็นร่องรอยในอดีตสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ

ปกครองเมืองภูเก็ตและอนุสรณ์สถานที่จะรำลึกถึงความดีของท่านอยู่ทั่วไปในเมืองภูเก็ต เช่น ศาลากลางจังหวัด ธนาคารชาร์เตอร์ อาคารสถานีตำรวจภูธร ตลาดใหญ่

โรงพยาบาลวชิระ ตลอดจนถนนหนทางสายต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นในสมัยของท่านบางสายเช่น สายขึ้นเขารัง ก็ใช้ชื่อ โ คอซิมบี๊ ของท่านเป็นที่ถน

นอกจากนี้พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ยังเป็นนักปกครองยอดเยี่ยม สามารถกระตุ้นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในเมืองภูเก็ต เช่น พระอวามสาครเขตร พระพิทักษ์ชินประชา ฯลฯ

ให้เข้ารับใช้บ้านเมืองและสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมืองอย่างเต็มกำลัง ทำให้เมืองภูเก็ตสมัยที่ท่านเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลเจริญรุ่งเรืองสูงสุด

เป็นเมืองตัวอย่างที่สงบสุขปราศจากโจรผู้ร้าย คำกล่าวยกย่องของชาวภูเก็ตและชาวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตกที่ยกย่องให้ท่านเป็นย

โ ดวงประทีปแห่งชายฝั่งทะเลตะวันตกโ หรือ โ ยอดนักปกครองในรอบ ๒๐๐ ปีของชายฝั่งทะเลตะวันตกโ ฯลฯ จึงเป็นคำกล่าวที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง

ย พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้รับยกย่องจากคณะทำงานกิจกรรมวันข้าราชการพลเรือนเมื่อ พ.ศ.๒๕๒๕ ว่า เป็น ๑ ใน ๕

ของข้าราชการพลเรือนดีเด่นสาขาการปกครองในรอบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติประวัติที่น่าชื่นชมยิ่ง และที่น่าสนใจสำหรับตัวท่านก็คือ

ในบรรดานักปกครองทั้ง ๕ ท่านนั้น พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นผู้เดียวที่ไม่มีความรู้ทางหนังสือ ท่านเขียนหนังสือไม่ได้เลยไม่ว่าภาษาใด ๆ เว้นแต่เขียนชื่อ

กระนั้นท่านกลับพูดภาษาต่าง ๆ ได้ดีถึง ๙ ภาษา คือ ไทย มลายู อังกฤษ ฮินดูสตานี และภาษาจีน อีก ๕ ภาษา

ทั้งยังได้แต่งตำราสอนราษฎรเกี่ยวกับการทำมาหากินไว้หลายเรื่องย เช่นเรื่องการปลูกข้าว การเลือกเมล็ดพืช การเลี้ยงสัตว์จำพวกใช้งานและสัตว์จำพวกที่เลี้ยงเป็นอาหาร เป็นต้น

โดยบอกให้เลขานุการประจำตัวจดตามคำบอกแล้วพิมพ์แจกจ่ายราษฎรท่านสามารถตรวจเอกสารราชการต่าง ๆ ได้โดยฟังจากคำอ่านของเลขานุการ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ มีความจำเป็นเลิศ มีปฏิภาณไหวพริบและช่างสังเกตเป็นเยี่ยมรวมทั้งการหมั่นติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวในวงการต่าง ๆ การได้เดินทางไปในที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ ตลอดจนพบปะวิสาสะกับท่านผู้รู้ในหลาย ๆ สาขาวิชาชีพทำให้ท่านเป็นผู้มีความรู้มากผู้หนึ่ง จัดเป็นพหูสูตรที่ยากที่จะหาสมุหนเทศาภิบาลหรือเจ้าเมืองคนใดในยุคสมัยเดียวกันเสมอเหมือนได้

ย จังหวัดภูเก็ตได้มีการสร้างรูปปั้นของท่านไว้เป็นอนุสาวรีย์เหมือนที่จังหวัดตรัง ซึ่งประดิษฐานอยู่บนเขารัง สถานที่พักผ่อนและสวนสุขภาพกลางเมืองภูเก็ต เพื่อเชิดชูเกียรติคุณของท่านให้สมกับคำกล่าวแก่ก่ที่ติดปากชาวภูเก็ตและใกล้เคียงว่า ภูเก็ตเป็นเมืองที่มีข้าราชการดี พระดี และผู้หญิงดี